

Механізм управління інноваційною діяльністю підприємства

Сучасні теорії інноваційного розвитку тісно пов'язані з концепціями соціально-організаційних змін. На противагу більш раннім технократичним тенденціям, які були основані на представленнях про безумовну «технологічну раціональність», здатність до саморозвитку і благодетельність технології на людство, радикальні переміни дозволяють говорити не тільки про інноваційну направленість економічного розвитку, але й про значну трансформацію факторів, що його визначають.

Розвиток ринкових відносин повинен супроводжуватися реформуванням і певною адаптацією існуючих економічних механізмів до нових умов господарювання, формуванням на їх основі нових механізмів, що ефективно працюють в умовах ринкової економіки. Російські вчені, зокрема Н.Ю. Круглова [1], пропонують створення нових комплексних механізмів, які будуть здатні поєднувати як економічні, організаційні, соціальні, так і політичні і правові механізми.

Формування механізму управління інноваційною діяльністю направлене на орієнтацію діяльності підприємства на безупинний пошук і реалізацію ринкових можливостей інноваційного розвитку в мінливих умовах зовнішнього середовища функціонування. Інноваційний розвиток спирається на постійний пошук і використання нових способів і сфер реалізації потенціалу підприємства в рамках його місії і вибраної мотивації діяльності [2, с. 27]. Він тісно пов'язаний з модифікацією існуючих і формуванням нових ринку збуту.

Діючий механізм управління інноваційною діяльністю підприємства, повинен формуватися, на нашу думку, за наступною системою принципів [3]:

- ✓ системності як відкритої, адаптивної, динамічної системи імовірнісного характеру;
- ✓ комплексності як системи, яка функціонує в ринковому середовищі в межах, окреслених методами державного і регіонального регулювання;
- ✓ орієнтації на інновації, що забезпечує довготривале виживання і розвиток підприємства в нестабільному середовищі за рахунок постійного пошуку і використання нових способів і сфер реалізації його потенціалу;
- ✓ балансу інтересів суб'єктів інноваційної діяльності.

Формування механізму управління інноваційною діяльністю, який, на нашу думку, враховує запропоновані принципи і забезпечує синергетичний ефект основних його елементів, представлений на рис. 1.1.

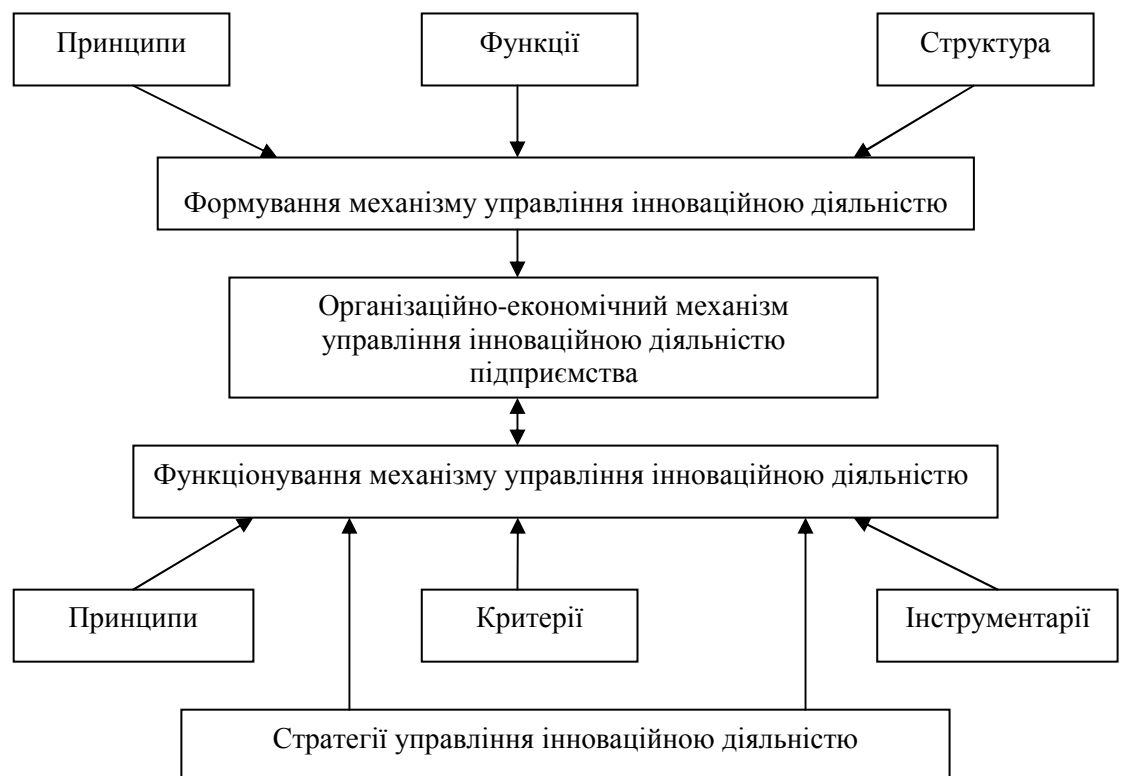

Рис. 1.1. Схема формування механізму управління інноваційною діяльністю

Процес розробки і формування стратегії управління інноваційною діяльністю підприємства передбачає можливість внесення відповідних змін в критеріальну базу і систему інструментів.

Побудова механізму управління інноваційною діяльністю потребує системного підходу до його комплексного аналізу з точки внутрішнього змісту і зовнішнього середовища його функціонування (рис. 1.2.).

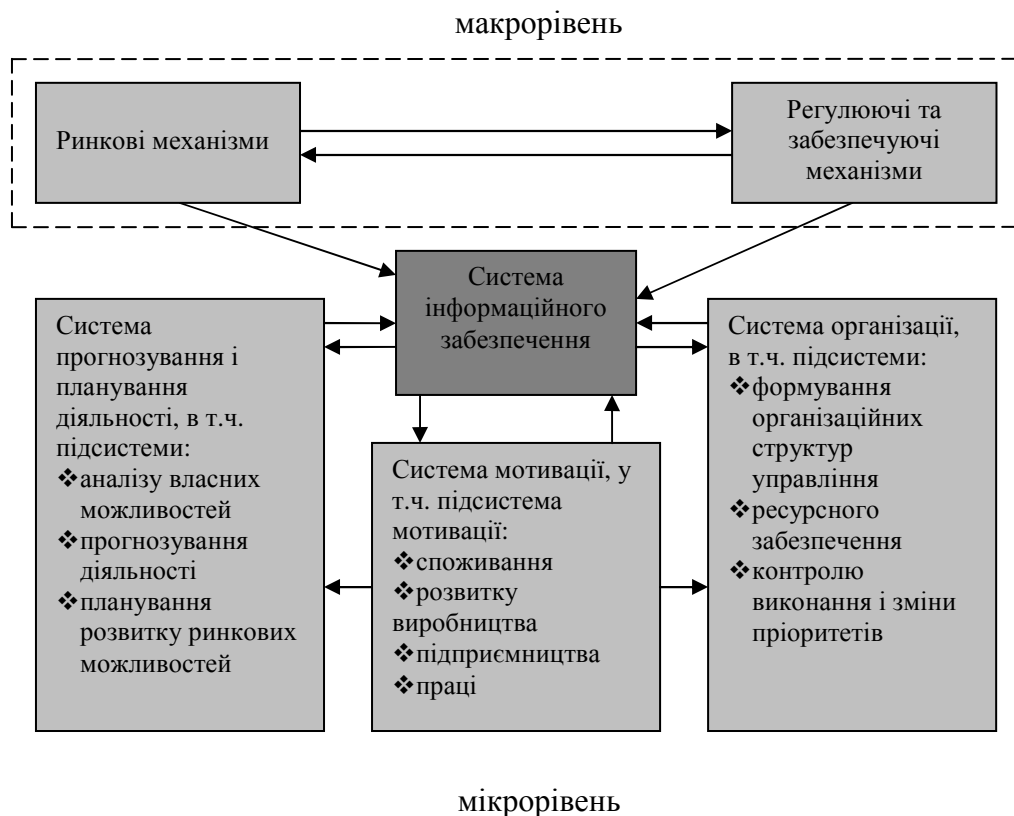

Рис. 1.2. Схема взаємодії систем механізму управління інноваційною діяльністю на макро- і мікрорівнях управління

Макрорівень механізму управління інноваційною діяльністю, як вже зазначалось раніше, представлений поєднанням механізмів державного та ринкового регулювання. Дієвість останніх досягається наданням переваги ринку і ринковим відносинам щодо методів адміністративного управління і вдосконаленням процесу співробітництва між державою та бізнесом. Функціонування механізму управління інноваційною діяльністю повинен спиратися на:

- ✓ визнання необхідності реформування державного сектору шляхом підвищення ефективності управління державною часткою майна;

- ✓ відповідальність держави за розвиток ринкової і промислової інфраструктури;
- ✓ розвиток системи державних гарантій щодо кредитування промислових підприємств під реалізацію інноваційних проектів.

Механізми державного і регіонального регулювання, зосереджений на макрорівні схеми, можна представити у вигляді системи економічного регулювання (система податків, заохочення розвитку науки і техніки, еколого-економічне регулювання, заохочення інвестицій, система кредитування), планування (формування держзамовлень, реструктуризація економіки, планування розвитку територій); правові (правова регламентація, адміністративне регулювання, система стандартів), соціального регулювання (демократичні інститути, суспільні рухи), політичного регулювання (політичні права та гарантії).

Інтеграційні процеси входження України до світової спільноти неможливі без розвитку і всебічної державної підтримки інноваційної діяльності. Державна інноваційна політика є системою цілеспрямованих заходів органів державної влади щодо забезпечення інноваційної структурної перебудови економіки. Це комплекс принципів та взаємопідтримуючих економічних, правових, організаційних і соціальних методів планування, стимулювання, регулювання та контролю процесів інноваційної діяльності в науково-технічній та виробничій сферах. Державне регулювання економіки і інноваційних процесів постає одним із головних умов переходу функціонування економіки на ринкові відносини. Державна інноваційна політика як система державного регулювання інноваційної діяльності має бути стрижневою складовою як внутрішньої, так і зовнішньої політики країни і спиратися на реальні умови розвитку внутрішнього і зовнішнього середовища. Така політика визначає інституціональний профіль системи управління інноваційною діяльністю і залежить від таких чинників як [4, с. 378]: режим функціонування підприємницького середовища; рівня і ступеня орієнтації фундаментальних досліджень на ринок; системи мотивації

науково-дослідницької активності; спрямованості на виробництво; організації сектору вищої освіти.

Державне регулювання інноваційної діяльності представляється як цілеспрямований вплив органів державного управління на економічні інтереси інститутів інноваційної сфери [4, с. 391].

Виключною прерогативою державного управління інноваційної діяльності є, як вказують В.А. Васін і Л.Є. Мінделі, правове регулювання інноваційних процесів. Законодавче закріплення статусу наукової та інноваційної діяльності, прав наукових робітників і інноваторів значно підвищують ефективність формування і реалізації механізму інноваційної політики.

Основними напрямками реалізації державної політики у сфері управління інноваційною діяльністю, за думкою Ю.В. Яковца [5, с. 72], є наступні:

- сприяння підвищенню інноваційної активності, що забезпечує зростання конкурентоспроможності вітчизняної продукції на основі освоєння науково-технічних досягнень і оновлення виробництва;
- орієнтація на всемірну підтримку базисних і поліпшуючих інновацій, які складають основу сучасного технологічного укладу;
- поєднання (сполучення) державного регулювання інноваційної діяльності з ефективним функціонуванням конкурентного ринкового інноваційного механізму, захистом інтелектуальної власності;
- сприяння розвитку інноваційної діяльності на регіональному, міжрегіональному і міжнародному рівні, трансферу технологій, міжнародному інвестиційному співробітництву, захисту інтересів національного інноваційного підприємництва.

Державне регулювання інноваційної діяльності постає цілеспрямованим впливом органів державного управління на економічні зрушення в сфері інноваційних процесів. Механізм державного регулювання

інноваційної діяльності включає елементи прямого, непрямого впливу й складові формування сприятливого інноваційного клімату та інфраструктури забезпечення досліджень і розробок. Дотримання заходів державного регулювання та їх співставлення з основними цілями об'єктів регулювання забезпечує ефективне управління інноваційними процесами [6].

Управління інноваційною діяльністю в нашій країні здійснюється як на державному, регіональному, так і на місцевому рівнях. Верховна Рада України у відповідності із Законом України «Про інноваційну діяльність» визначає єдину державну політику у сфері інноваційної діяльності.

На сучасному етапі розвитку питання формування інноваційної політики постає об'єктом постійної уваги з боку керівництва провідних держав. Реалізація можливостей глобально-інформаційного розвитку, який утвердився наприкінці XX – на початку XI ст., потребує створення центральної стратегії управління інноваційної діяльності, здатну реалізовуватися через відповідну інноваційну політику. Така політика має спиратися на реальні умови розвитку держави і її зовнішнього середовища, і повинна бути основною складовою формування внутрішньої політики країни і її політики у міжнародному середовищі. Підтримуючи думку провідних фахівців, під державною інноваційною політикою будемо розуміти систему економічних, організаційних, правових, соціальних та інших заходів органів державної влади цілеспрямованих на впровадження і розповсюдження науково-технічних, соціально-економічних досягнень. Метою державної інноваційної політики, як підкреслюють вчені Л.І. Михайлова і С.Г. Турчіна, повинне бути формування сприятливого соціально-економічного середовища для створення та впровадження інновацій, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентоспроможної продукції [7, с. 64].

В сучасних умовах головною метою державної інноваційної політики в Україні повинна стати розбудова національної інноваційної системи на

принципах максимально ефективного використання наукового, виробничого та інноваційного потенціалу. За думкою Л.І. Федулової, важливою складовою формування такої інноваційної політики має бути розроблення механізму застосування законів, закономірностей і принципів управління в інноваційній сфері. Невід'ємним елементом утвердження інноваційної моделі розвитку національної економіки постає поєднання підприємницьких ініціатив з державним регулюванням механізмів управління інноваційною діяльністю [4, с. 387].

Організаційно-економічний механізм державного регулювання інноваційної діяльності повинен забезпечити приведення у відповідність цілей, інтересів і спонукальних мотивів суб'єктів інноваційної діяльності.

Питаннями формування дієвого державного механізму управління інноваційною діяльністю займалися багато дослідників. На наш погляд, однією з найбільш цікавих робіт в сфері державного регулювання інноваційними процесами у вітчизняній економіці є розробка Л.І Федулової. Запропонований нею організаційно-економічний механізм регулювання інноваційної діяльності, об'єднує основні елементи системи управління на державному рівні [4, с. 384].

Пріоритетом державної політики України має бути розв'язання комплексу проблем освіти, науки й технологій, створення сприятливих інституціональних умов для новаторів і підприємців, що займаються інноваційною діяльністю. Однак, незважаючи на актуальність проблем переходу України на інноваційну модель розвитку економіки та постійний суспільний інтерес до самого феномену інноваційного розвитку, і досі не сформовано науково-обґрунтованої інноваційної політики, яка враховувала б зарубіжний досвід формування інноваційних систем і водночас була б адаптована до української дійсності.

Механізм управління інноваційною діяльністю окрім зв'язку з процесами державного регулювання і стимулювання в сфері інновацій, тісно пов'язаний з діяльністю конкретних суб'єктів господарювання, підприємств,

що здійснюють своє функціонування активно взаємодіючи із зовнішнім середовищем, адаптуваючись до його умов. Ці процеси відбивають формування певної системи відносин із споживачами, постачальниками, інвесторами, іншими учасниками ринку.

Мікрорівень механізму управління інноваційною діяльністю складається з наступних структурно-функціональних систем (див. рис. 1.2.): прогнозування і планування інноваційної діяльності, мотивації, організації, а також систем інформаційного забезпечення.

Планування є одною з основних складових системи управління інноваційною діяльністю підприємства. Воно дає змогу провести аналіз кон'юнктури ринку і здійснити прогнозування можливих напрямків її зміни з метою виявлення перспективних напрямів розвитку підприємства. Система планування і прогнозування інноваційної діяльності багато в чому визначає стратегію і тактику організаційно-економічного розвитку підприємства за основними напрямками його діяльності. Як елемент системи інноваційного менеджменту стратегічне планування являє собою відносно самостійну підсистему, яка охоплює сукупність спеціальних інструментів, правил, структурних органів, інформаційних потоків і процесів, спрямованих на підготовку і виконання планів. Стратегічне планування спирається на результати виконання попередніх стадій інноваційного менеджменту — аналізу та прогнозування інноваційного розвитку підприємства.

Система прогнозування і планування тісно взаємодіє з ринковими, регулюючими і забезпечуючими механізмами, що є зовнішніми до неї. В основному ця взаємодія полягає у виявленні закономірностей їх функціонування й урахуванні цих закономірностей при складанні поточних і перспективних прогнозів та розробці на їх основі відповідних планів інноваційної діяльності [8, с. 32].

Система організації орієнтована на втілення в життя тих напрямків і можливих варіантів розвитку, які було виявлено в результаті функціонування системи прогнозування і планування.

В умовах постійних змін асортименту виробленої продукції, удосконалення технологій її вироблення, методів організації виробництва і збуту відповідно до змін ринкової кон'юнктури повинна бути присутня гнучкість до формування організаційних структур управління, які були б адекватні конкретним умовам реалізації інноваційних проектів, дозволяли б повністю реалізувати інноваційний потенціал підприємства.

Елементи системи мотивації спрямовані на приведення у відповідність цілей і спонукальних мотивів діяльності підприємства, включаючи його власників, менеджерів, фахівців, робітників.

Таким чином, розглянута у статті схема взаємодії систем механізму управління інноваційною діяльністю на макро- і мікрорівнях дає представлення про взаємодію основних елементів управління інноваційними процесами як на рівні держави, так і на рівні окремого підприємства.

Література

1. Круглова Н. Ю. Хозяйственное право / Н. Ю. Круглова. – М. : Русская деловая литература, 1997. – 608 с.
2. Ілляшенко С. М. Менеджмент та маркетинг інновацій : монографія / С. М. Ілляшенко. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2004. – 616 с.
3. Илляшенко С. Н. Принципы формирования организационно-экономического механизма управления инновационным развитием субъектов хозяйственной деятельности / С. Н. Илляшенко // Механізм регулювання економіки, економіка природокористування, економіка підприємства та організація виробництва. – Вип. 4. – Суми : Вид-во СумДУ, 2000. – С. 98-108.
4. Федулова Л. І. Інноваційна економіка : підручник / Л. І. Федулова. – К. : Либідь, 2006. – 408 с.
5. Шумпетер Й. Теория экономического развития / Й. Шумпетер. – М. : Прогресс, 1982. – 465 с.

6. Ступак С. М. Управління інноваційним розвитком підприємства в нестабільному ринковому середовищі / С. М. Ступак // Вісник соціально-економічних досліджень. – Одеса : ОДЕУ, 2007. – Вип. 26 (62). – С. 149-154.
7. Інноваційний менеджмент : навчальний посібник / Л. І. Михайлова, С. Г. Турчіна. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 248 с.
8. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи : навчальний посібник / С. М. Ілляшенко. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2003. – 276 с.

Резюме

Построение действенного организационно-экономического механизма является первостепенной задачей на пути формирования инновационно-активного предприятия. Современная инновационная организация характеризуется многообразием организационных структур, возникающих вследствие как многовариантности и малой детерминированности инновационных процессов, так и несовершенства форм коммерциализации и финансирования инноваций. Организационное проектирование инновационной фирмы основано на взаимосвязи между организационно-управленческими структурами и восприимчивостью производственного аппарата к внедрению, освоению и диффузии новшеств. Активное развитие рыночных отношений должно сопровождаться реформированием и определенной адаптацией существующих экономических механизмов. Формирование механизма управления инновационной деятельностью направлено на ориентацию предприятия на постоянный поиск и реализацию рыночных возможностей инновационного развития в условиях дестабилизации внешней среды.